

FTAMP16.01.33

С.Қ. Құлманов

А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты, Алматы, Қазақстан.
E-mail: k.k.sarsen@mail.ru

ЗАҢ САЛАСЫ ТЕРМИНДЕРІНІҢ ҚОЛДАНЫСЫНДАҒЫ ЖАРЫСПАЛЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ

Аннотация. Мақалада заң саласы терминдерінің заңнамадағы, бекітілген терминдер сөздігіндегі, заңтану, іс жүргізу және мұрағат ісі, экономика және қаржы салаларының қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздіктердегі қолданысына талдау жасалды.

Заң саласы терминдері қарастырыла келе, мынадай жалпы жайттар бөлініп көрсетілді: 1) орыс тіліндегі бір терминнің қазақ тілінде екі немесе одан да көп нұсқада қолданылуы (қазақ тіліндегі осы нұсқалар орыс тіліндегі басқа терминнің баламасы ретінде де қолданылуы кездеседі); 2) қазақ тіліндегі бір терминнің орыс тіліндегі екі немесе одан да көп терминнің баламасы ретінде қолданылуы (орыс тіліндегі осы нұсқалар қазақ тіліндегі басқа терминнің баламасы ретінде де қолданылуы кездеседі); 3) орыс тіліндегі бір түбірлі немесе бір түбірден тараған терминдердің қазақ тілінде әртүрлі нұсқада қолданылуы (сонымен қатар бір ғана сөздің әртүрлі қосымшалар жалғанып немесе жалғанбай аударылуы да кездеседі).

Заң саласы терминдерінің қолданысындағы кейбір сәйкессіздіктердің себептері бірқатар лингвистикалық және экстралингвистикалық факторлармен (мысалы, сала мамандарының ғылыми тұрғыда негізделген тұжырымдары, «тілдік қалыптасу факторы», терминдердің семантикалық әлеуеті, шығу төркіні және т.б.); заңнамада қолданылған терминдерді өзгертуге болмайды деген уәждің алға тартылуымен; салалық терминологиялық сөздіктерде қамтылған терминдердің бекітілген нұсқалармен қатаң түрде біріздендірілмеуімен түсіндіріледі.

Тірек сөздер: термин, терминология, заңнама, сөздік, балама

Мақала OR1146583 «Мемлекеттік тілді латынграфикалы ұлттық әліпбиге көшіруді қамтамасыз ететін жаңартылған нормативтік сөздіктер мен академиялық басылымдар сериясын әзірлеу» бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру бойынша зерттеу шеңберінде жарияланды.

С.Қ. Құлманов

Институт языкознания имени А. Байтұрсынұлы, Алматы, Казахстан.
E-mail: k.k.sarsen@mail.ru

ПРОБЛЕМА ДУБЛЕТНОСТИ В ФУНКЦИОНИРОВАНИИ ЮРИДИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ

Аннотация. В статье проведен анализ употребления юридических терминов в

законодательстве, словаре утвержденных терминов, в казахско-русском, русско-казахском терминологических словарях отраслей юриспруденции, делопроизводства и архивного дела, экономики и финансов.

Были рассмотрены юридические термины и выделены следующие общие моменты: 1) употребление одного термина на русском языке в двух или более вариантах на казахском языке (эти варианты на казахском языке также используются в качестве эквивалента другого термина на русском языке); 2) употребление одного термина на казахском языке в качестве эквивалента двух или более терминов на русском языке (эти варианты на русском языке также используются в качестве эквивалента другого термина на казахском языке); 3) употребление однокоренных или терминов, образованных от одного корня в русском языке в разных вариантах на казахском языке (кроме того, существует перевод одного и того же слова с разными окончаниями или без них).

В статье выявлены и установлены причины некоторых несоответствий в употреблении юридических терминов, которые объясняются как лингвистическими, так и экстралингвистическими факторами (основанием тому служат, например, некоторые научно обоснованные выводы отраслевых специалистов, такие как: «фактор традиции», семантический потенциал, происхождение терминов и т.п.); выдвижение на передний план аргумента об неизменности терминологии, используемой в законодательных документах; отражение в отраслевых терминологических словарях утвержденных терминов, и в то же время не подвергавшихся соответствующей унификационной работе; в исследовательской статье перечислены основные необходимые системные работы по устранению принципиально важных для терминологии подобных пробелов и недочетов.

Ключевые слова: термин, терминология, законодательство, словарь, эквивалент

S.K. Kulmanov

A. Baitursynuly Institute of Linguistics, Almaty, Kazakhstan.

E-mail: k.k.sarsen@mail.ru

THE PROBLEMS OF DUPLICITY IN THE FUNCTIONING OF LEGAL TERMS

Abstract .The article analyzes the use of legal terms in legislation, in the dictionary of approved terms, in the Kazakh-Russian, Russian-Kazakh terminological dictionaries of the branches of jurisprudence, in the office work and archives of economics and finance.

Legal terms were considered and the following general points were highlighted: 1) the use of one term in Russian in two or more variants in the Kazakh language (these variants in the Kazakh language are also used as the equivalent of another term in Russian); 2) the use of one term in the Kazakh language as the equivalent of two or more terms in the Russian language (these variants in Russian are also used as the equivalent of another term in the Kazakh language); 3) the use of one-root or terms formed from the same root in Russian in different versions in the Kazakh language (in addition, there is a translation of the same word with different endings or without them).

The article identifies and establishes the reasons for some inconsistencies in the use of legal terms, which are explained by both linguistic and extralinguistic factors (for example,

some scientifically grounded conclusions of industry experts, such as: «the factor of tradition», the semantic potential, the descent of terms and etc.); bringing to the forefront the argument about the invariability of the terminology used in the legislative documents; Reflection in approved terminological dictionaries of approved terms, and at the same time not subjected to appropriate unification work; in the research article the main necessary systemic works for eliminating such gaps and shortcomings, which are fundamentally important for the terminology, are listed.

Key words: term, terminology, legislation, dictionary, equivalent

Кіріспе

Қазақстан Республикасы Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Біз қазақ тілін жаңғыртуды жүргізуге тиіспіз. Тілді заманға сай үйлестіріп, терминология мәселесінен консенсус іздеу керек. Сонымен қатар, әбден орныққан халықаралық және шет тілінен енген сөздерді қазақ тіліне аудару мәселесін біржолата шешу қажет.

Қазақ тілінің осы заманның биік талабына сай, бай терминологиялық қорын жасаған соң оны рет-ретімен, кезең-кезеңімен қоғамдық өмірдің бар саласына батыл енгізуіміз керек», (Қазақстан Республикасы Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы, 2012) – деп атап көрсетті.

Осы ретте ғылыми прогрестің, техника мен технологияның дамуына байланысты тілімізге күн санап еніп отырған терминдерді қабылдау мен меңгеруде қиындықтар кездесетіндігін айта кетуіміз керек. Қазіргі кезде терминдердің қолданылуындағы әртүрлі сәйкессіздіктер туралы ғылыми әдебиетте де, баспасөзде де аз айтылып жүрген жоқ. Әсіресе, қоғамның кез келген саласында қолданылатын заң саласы терминдерінің бүгінгі күні бірізге түсірілмей келе жатқандығы қынжылдаты. Осыдан біраз бұрын аударма саласының майталманы, тілімізге көптеген терминдер енгізген К.Юсупов: «Біздің құқықтық терминологиямыздың біртіндеп енді ғана қалыптасып келе жатқаны белгілі. Әзірге заңнамамыздың тілі түзіліп, бірыңғай тұзу жолға түсе қойған жоқ десек, артық айтқандық емес. Ол әзірге халықтың бірыңғай қабылдап, түсінуіне де қиынға түседі, өкініштісі сол, қазақ тілінде заңдардың оқылмауының бір сыры да, міне, осында жатыр. Заңда, заңнама тілі – мемлекеттік биліктің тілі, мемлекеттің өзінің азаматтарымен сөйлесетін тілі. Демек, біздің алдымызда тұрған бүгінгі үлкен міндеттердің бірі – ресми ісқағаздарының тұрлаулы терминологиясын қалыптастыру, оның тұрақты лексикасын байытып, бір ізге түсіру», – деген болатын (Юсупов, 2011).

Заң терминологиясы тіл білімінің объектісі ғана емес, заң саласына да қағысты болғандықтан, пәнаралық ғылым саласы болып табылады. Құқық нормалары тілдік бірліктермен білдірілетіндіктен, әрбір азамат заң терминологиясын білу қажет. Заң терминологиясы тілдік-стилистикалық тұрғыда әдеби тілдің өзіндік, дербес бір саласы болып табылады. Заң терминдері – заңнамада қолданылатын, заң (нормативтік акт) мазмұнын баяндауда қолданылатын ұғымдарды білдіретін, заң ұғымының жалпыланған атауы болып табылатын, дәл әрі айқын мағынасы бар және бірмағыналы сөз немесе сөз тіркесі.

Мақаланың мақсаты – заң саласы терминдерінің бекітілген терминдер сөздігіндегі, заңнамадағы және салалық терминологиялық сөздіктердегі қолданысына талдау

жасау; заң саласы терминдерінің қолданысындағы кейбір сәйкессіздіктердің себептерін айқындау.

Материал және әдістер

Мақала тақырыбына қатысты материалдар <http://adilet.zan.kz/rus> сайтынан, бекітілген терминдер жинағынан, заңтану, іс жүргізу және мұрағат ісі, экономика және қаржы салаларының қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздіктерінен, «Қазақ сөздігі» кітабынан алынды.

Әдістер. Заң саласы терминдерінің қолданысындағы жарыспалылық жағдайларының себептерін айқындау үшін талдау (анализ), жинақтау (синтез), салыстырмалы, салғастырмалы, ішінара индукция, дедукция, аналогия (традукция) әдістері қолданылды.

Әдебиеттерге шолу

Заң және дипломатия саласы терминдері ағылшын тілінде мына бағыттарды зерттеу нысаны болып келеді:

- *тіл және заң* (Cotterill, 2002; Gibbons, 1999);
- *заң тілі және сөйлеу* (Ealy, 1981; Graber 1981);
- *заң тілі және дискурс* (Hacker, 2015; Nizgulov, 2012);
- *заң тілі және аударма* (Northcott, 2006; Cao, Deborah, 2007; Sarcevic, 1997; Wiesflog, 1987);
- *заң терминдері және олардың әртүрлі аспектісі* (Sandrini, 2009; Tiersma, 2010);
- *терминология және заң тілі* (Hough, 1953; Kurt, 1993; Hoffman, 1982; Haugen, 1950) және т.б.

Орыс тіл білімінде заң терминдері мен дипломатия тілі Л.А. Баландина, Г.Ф. Құраченко (Баландина, Құраченко, 2011), И.И. Борисенко, Л.И. Евтушенко (Борисенко, Евтушенко, 2001) және тағы басқа еңбектерде қарастырылады.

Қазақ тіл білімінде К. Ашинованың еңбегінде қазақ және ағылшын тілдеріндегі дипломатиялық терминдер салғастырмалы түрде зерттелсе (Ашинова, 2006); А. Нугманованың мақаласында дипломатиялық терминдердің қазақ тіліндегі қалыптасуы (Нугманова, 2018), Ф. Исмалованың мақаласында саяси-дипломатиялық терминдер лингвистикалық, когнитивтік-прагматикалық аспектіде (Исмалова, 2020) және т.б. еңбектерде қарастырылған.

Зерттеу нәтижелері мен талқылау

Бекітілген терминдер жинағынан (бұдан әрі – БТЖ), <http://adilet.zan.kz/rus> сайтындағы Заңнамалық қолданысынан (бұдан әрі – ЗҚ), заңтану саласының қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздігінен (бұдан әрі – Заңтану), іс жүргізу және мұрағат ісі саласының қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздігінен (бұдан әрі – Іс жүргізу), экономика және қаржы саласының қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздігінен (бұдан әрі – Экономика) іріктеп алынған қазақ тіліндегі заң саласының кейбір терминдерінің қолданысын, баламаларын және аудармаларын талдай келе, төмендегідей жалпыжайттарды жіктеп көрсету болады:

1. *Орыс тіліндегі бір терминнің қазақ тілінде екі немесе одан да көп нұсқада қолданылуы*

Заң терминдері қоғамның кез келген саласында қолданылатындықтан, мақаланы осы салаға қатысты негізгі терминдердің заңнамадағы қолданыстарын, бекітілген нұс-

қаларын және салалық терминологиялық сөздіктердегі аудармаларын салыстырудан бастауды жөн көрдік. Мысалы, юридическая термині «зандық», «заңды», «заңи» түрінде аударылады: юридическая обязанность – заңдық міндет; юридическая наука – заң ғылымы, құқықтану, заң ілімі, заңтану; юридический представитель – заңды өкіл және т.б. Сонымен қатар легитимный, законный, юридический сөздері дезанды, заңдық, заңи сөздерімен аударылады. Бірізділік қағидатын басшылыққа ала отырып, юридический сөзінің баламасы ретінде мүмкіндігінше (қалыптасып кеткен атау, сын есім және т.б. есепке алмағанда, мысалы, юридическое лицо – заңды тұлға және т.б.) «заңи» сөзін алуды ұсынамыз (юридическая консультация – заңи консультация және т.б.).

Мұндай мысалдарды аталмыш салаға қатысты терминдерден көптеп келтіруге болатындықтан, біз олардың ішінен жиі қолданылатындарын көрсетумен шектеліп отырмыз. Мысалы:

- *легализация* – *жария ету* (ЗК); *жария ету* (1981; 07.12.2016), *заңдастыру* (28.06.2016, 08.12.2016) (БТЖ, 2012); *заңдастыру* (Заңтану, 2014); *легализация* – *жария ету, заңдастыру* (Іс жүргізу, 2014). Сонымен қатар осы сөзбен бір түбірден тарайтын легальный сөзі мәнімізге байланысты жария, заңды сөздерімен де аударылып бекітілген (*легальное толкование права* – *құқыққа жария түсінік беру* (07.12.2016), *легальный рецидив* – *заңды рецидив* (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Алайда мұндағы жария сөзі басқа сөздермен де бекітілген: *публичное право* – *жария құқық* (07.12.2016) (БТЖ, 2012); *легальный* – *заңды*; *толкование права легальное* – *құқыққа жария түсінік беру* (Заңтану, 2014); *легальный* – *ашық, жария* (Іс жүргізу, 2014), алайда *публичный договор* – *жария шарт*; *сочетания гласных методов* – *жария әдістерді ұштастыру* (Заңтану, 2014);

- *неправомерное* – *заңсыз* (ЗК); *заңсыз* (1981), *құқыққа сыйымсыз* (23.12.2010), *неправомерное (поведение)* – *теріс (мінез-құллық)* (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Алайда *заңсыз* сөзі *незаконное* (1981, 07.12.2016), ал *теріс* сөзі *отрицательное* (24.05.2014), *негативный* (07.12.2016) (БТЖ, 2012) сөздерінің баламасы ретінде де бекітілген; *неправомерное поведение* – *теріс мінез-құллық*; *неправомерность* – *құқыққа жаттық*; *неправомерные действия* – *заңсыз іс-әрекет* (Заңтану, 2014); *неправомерное действие* – *құқыққа сыйымсыз әрекет*; *предотвращение неправомерных действий* – *заңсыз іс-әрекеттерді болғызбау* (Іс жүргізу, 2014);

- *ответственность* – *жауапкершілік, жауаптылық* (ЗК); *жауаптылық* (07.12.2016); *жауапкершілік* (07.12.2016) (БТЖ, 2012), (Заңтану, 2014; Іс жүргізу, 2014) де осындай екі түрлі қолданысты байқаймыз;

- *принуждение* – *мәжбүр ету* (ЗК); *күштеу* (1981), *мәжбүрлеу* (06.09.2005; 07.12.2016) (БТЖ, 2012). Ал *мәжбүрлеу* сөзі *понуждение* сөзіне де балама ретінде қолданылады (*понуждение* – *мәжбүр ету, еріксіз көндіру, мәжбүрлеу* (07.12.2016)) (БТЖ, 2012); *принуждение* – *мәжбүрлеу, мәжбүр ету, көндіру* (Заңтану, 2014); *принуждение* – *мәжбүрлеу, мәжбүр ету* (Іс жүргізу, 2014). Осындай сәйкессіздіктерді ескере келе, *принуждение* сөзіне балама ретінде *мәжбүрлеу* сөзін алып, *понуждение* сөзін *еріксіз көндіру* сөз тіркесімен аударған дұрыс сияқты;

- *обращение* – *өтініш, арыз, жолданым* (ЗК); *айналыс* (экономика саласына қатысты), *өтініш* (22.04.2008; 07.12.2016), *жүгіну* (23.12.2010) (БТЖ, 2012). Мұндағы *өтініш, арыз* сөздері *заявление* сөзінің баламасы ретінде бекітілген және *заявление* сөзінің *мәлімдеме* деген бекітілген нұсқасы да бар (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Заңнамаға сүйене отырып, заң саласындағы *обращение* сөзінің баламасы ретінде жолданым сөзін ұсынамыз;

- *бюрократия* – *бюрократия* (ЗҚ); *бюрократизм* – *төрешілдік* (15.12.2015), *бюрократ* – *бюрократ*, *төрешіл* (28.12.2016) (БТЖ, 2012); *бюрократ* – *бюрократ*, *бюрократизм* – *бюрократизм*; *бюрократ* – *төрешіл*, *бюрократизм* – *төрешілдік* (Іс жүргізу, 2014). Біздің ойымызша, *бюрократия* сөзінің семантикалық ауқымы *төрешілдік* сөзінің жұмсалымдық семасына қарағанда кеңірек тәрізді;

- *вердикт* – *шешім*, *ұйғарым* (ЗҚ); *кесім* (27.05.2014) (БТЖ, 2012); *шешім*, *ұйғарым*. Мұндағы *шешім* сөзі *решение* (07.12.2016) сөзінің, *ұйғарым* сөзі *определение* (25.01.2000; 08.12.2016), *предписание* (07.12.2016) (БТЖ, 2012) сөздерінің баламасы болғандықтан, *вердикт* терминіне балама ретінде кесім сөзін ұсынамыз;

- *иск* – *талап*, *қуыным* (ЗҚ); *қуыным* (2013), *талап қою*, *талап* (07.12.2016) (БТЖ, 2012); *иск* – *талап* (Заңтану, 2014), *қуыным* (Іс жүргізу, 2014). Алайда *талап* сөзі *притязание* (2013), *требование* (08.12.2016) (БТЖ, 2012) сөздерінің баламасы болғандықтан, *қуыным* сөзінің қолданылғаны дұрыс деп санаймыз;

- *вымогательство* – *қорқытып алушылық* (ЗҚ); *құнерезлік* (25.01.2000), *бопсалау* (22.04.2008) (БТЖ, 2012); *вымогательство* – *бопсалаушылық* (Заңтану, 2014), *бопсалау мәжбүрлеу*, *қорқытып алушылық* (Іс жүргізу, 2014), ал *шантаж* – *бопса* (Заңтану, 2014), *шантаж* – *бопса*, *шантажирование* – *бопсалау* (Іс жүргізу, 2014).

«Қазақ сөздігінде» *құнерезлік* сөзі реестр ретінде берілмеген, *құнерез* сөзі бар: «Неден болса да қайтпайтын даукес, даукұмар» (*Қазақ сөздігі, 2013: 845*). Ал *бопсалау* сөзі «Қоқан-лоқылап, сескөрсету» деген мағына береді (*Қазақ сөздігі, 2013: 547*). Сонымен қатар *бопса* сөзі *шантаж* сөзіне де балама ретінде бекітілген (25.01.2000) (БТЖ, 2012). Сондықтан *вымогательство* сөзіне балама ретінде *қорқытып алушылық* сөз тіркесін қолданған дұрыс тәрізді.

- *подлог* – *жалғандық жасау*, *жасандылық*, *ауыстыру*, *жалғандық* (ЗҚ); *қасақылық* (22.04.2008), *жалғандық*, *жалғандық жасау* (07.12.2016), *ауыстыру* – *замена* (14.12.2015) (БТЖ, 2012); *подлог* – *жалғандық*, *жалғандау*, *ауыстыру* (Заңтану, 2014), *подлог* – *жалған* (Іс жүргізу, 2014), *қасақылық* – *саботаж* (Іс жүргізу, 2014), *жасандылық* – *фальсификация* (Іс жүргізу, 2014), *ауыстыру* – *замена*, *жалғандық* – *подделка* (Заңтану, 2014);

- *злостный* – *кәнігі* (*злостный преступник* – *кәнігі қылмыскер*) (ЗҚ); *қысастық*, *қаскөй* (*злостное хулиганство* – *қысастық бұзақылық* (1981), *злостный преступник* – *қаскөй қылмыскер* (07.12.2016), *злой умысел* – *қаскөйлік тигыл* (07.12.2016) (БТЖ, 2012); *злостное неповиновение* – *өрескел бағынбаушылық*, *злостное хулиганство* – *кәнігі бұзақылық* (Заңтану, 2014), *злостный* – *қаскөй*; *неплательщик злостный* – *қасақана төлемеуші* (Іс жүргізу, 2014), *қысастық* – *злыхательство* (Іс жүргізу, 2014).

«Қазақ сөздігінде» *кәнігі*, *қысастық*, *қаскөй* сөздеріне төмендегіше анықтамалар беріледі: *Кәнігі*. І. Сын есім. 1. Машықтанған, үйренген, төселген. 2. Шебер, майталман. (*Қазақ сөздігі, 2013: 610*). *Қысастық*. І. Зат есім. 1. Қастық, өштік. (*Қазақ сөздігі, 2013: 874*). *Қаскөй*. І Зат есім. 1. Қаскүнем, зиянкес. (*Қазақ сөздігі, 2013: 743*). Терминологиялық бірізділік бойынша, *злостный* сөзіне *қаскөй* сөзі қолданылуға тиіс деп санаймыз.

- *именная* – *атаулы* (ЗҚ; БТЖ, 2012). Алайда *атаулы* сөзі *номинальный*, *адресный*, *персональный* сөздерінің де баламасы ретінде аударылады. Дегенмен бұл сөздердің бекітілген нұсқалары түрліше: *лицевой счет* – *дербес есепшот* (24.06.1998), *самостоятельный* – *дербес* (21.12.2005), *корреляция частная* – *дербес корреляция* (06.10.2015), *персональные данные* – *дербес деректер* (07.12.2016), *автономное учреждение* – *дербес мекеме* (08.12.2016) (БТЖ, 2012); *номинальный держатель*

– номинал ұстаушы (Заңтану, 2014), номинальный – атаулы, номиналдық (Заңтану, 2014), адресная – атаулы, мекенжайлық (Заңтану, 2014), адресная – атаулы (Іс жүргізу, 2014), персональный – жеке (Заңтану, 2014), жеке, дербес (Іс жүргізу, 2014). Терминологиялық бірізділікті сақтау үшін номинальный сөзіне номинал, адресный сөзіне атаулы, именной сөзіне есімді, персональный сөзіне дербес сөздерін балама ретінде ұсынамыз;

- консенсус – консенсус, ымыра, пәтуа (ЗК); консенсус (28.06.2016), ымыра – компромисс (1992) (БТЖ, 2012); консенсус – пәтуа (Заңтану, 2014), консенсус – пәтуа, консенсус (Іс жүргізу, 2014). Біздің ойымызша, консенсус терминіне балама ретінде пәтуа сөзін алған жөн сияқты;

- массовый сөзі: массовая информация – бұқаралық ақпарат; массовое правосознание – көпшіліктің құқықтық санасы; массовые беспорядки – жаппай тәртіпсіздіктер (ЗК); массовая библиотека – көпшілік кітапханасы (1981), массовое общество – бұқаралық қоғам (1981), безработица массовая – жаппай жұмыссыздық (14.07.2005), груз массовый – көп жүк (06.10.2015), массовая информация – бұқаралық ақпарат (07.12.2016) (БТЖ, 2012);. Алайда массовый сөзіне балама ретінде алынған көпшілік, жаппай сөздері орыс тіліндегі басқа сөздердің баламасы ретінде де бекітілген: публичная библиотека – көпшілік кітапханасы (1981), публика – көпшілік, халайық (06.10.1999), общая или частичная мобилизация – жаппай немесе ішінара мобилизация (2013), Договор о всеобъемлющем запрещении ядерных испытаний (ДВЗЯИ) – Ядролық сынаққа жаппай тыйым салу туралы шарт (ЯСТТШ) (2013) (БТЖ, 2012);

- неподкупность сөзі: неподкупность судебной системы – сот жүйесінің қиянатқа бармайтындығы; неподкупность – сатылмайтындық, сатылмаушылық (ЗК); неподкупность – сатылмаушылық (07.12.2016) (БТЖ, 2012);

- подстрекательство – арандату, айдап салу (ЗК); арандатушылық (07.12.2016) (БТЖ, 2012); подстрекательство – арандатушылық (Заңтану, 2014); провокация – арандату (Заңтану, 2014, Іс жүргізу, 2014). Көріп отырғанымыздай, провокация сөзі де арандату болып аударылып, бекітілген (провокационный акт – арандатушылық акт (28.06.2016) (БТЖ, 2012);

- показание – айғақ; заведомо ложные показания – көрінеу жасалған жасаулар; свидетельское показание – куәгерлік көрсетпе (ЗК); показание – жасау (1981), показание – айғақ (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Ал айғақ сөзі свидетельство (06.10.1999), показание (07.12.2016), улика (07.12.2016) (БТЖ, 2012) сөздерімен бекітілген; показание – жасау, айғақ, көрсетпе (Заңтану, 2014), айғақ (Іс жүргізу, 2014); айғақ – показание, улика, доказательство (Заңтану, 2014), айғақ – свидетельство, показание, улика (Іс жүргізу, 2014). Сондықтан показание сөзіне көрсетім сөзін балама ретінде алуды ұсынамыз;

- понятой – куәгер, куә (ЗК); понятой – куәгер, айғақ адам (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Заңнамада айғақ сөзі улика сөзінің баламасы ретінде, сондай-ақ понятой сөзі айғақ адам сөз тіркесімен аударылып қолданылады; понятой – куә (Заңтану, 2014), куәгер – свидетель (Заңтану, 2014), свидетель – куә, куәгер (Іс жүргізу, 2014);

- нигилизм – нигилизм (ЗК); көзқамандық (25.01.2000), нигилизм (07.12.2016) (БТЖ, 2012); нигилизм (Заңтану, 2014); көзқамандық (Іс жүргізу, 2014). «Қазақ сөздігін-де» нигилизм сөзіне былайша анықтама берілсе: «Эстетиканың, этиканың және т.б. барлық қағидаларын ешбір мойындамай түгелдей жоққа шығару.» (Қазақ сөздігі, 2013: 997), көзқамандық сөзіне мынадай анықтама берілген: «1. Өз ұлтының мүддесіне жат көзбен қараушылық». (Қазақ сөздігі, 2013: 668). Осы анықтамаларды негізге ала

отырып, *нигилизм* сөзін сол қалпында қолдану дұрыс көрінеді;

- *хищение* – ұрлау; *талан-таражға салу*; *жымқыру* (ЗК); *хищение* – ұрлау (22.04.2008), *жымқыру* (08.12.2016) (БТЖ, 2012); *хищение* – ұрлау; *талан-тараж*, *жымқыру* (Заңтану, 2014); *ұрлау* (Іс жүргізу, 2014), *расхищение* – *талан-таражға салу* (Іс жүргізу, 2014). *Хищение* сөзі *жымқыру* сөзімен аударылуға тиіс деп санаймыз (*ұрлық – кража, талан-таражға салу – расхищение*);

- *ходатайство* – өтініш, *өтініхат* (ЗК); *қолдаухат* (22.04.2008; 23.12.2010), *өтініхат* (07.12.2016) (БТЖ, 2012); *ходатайство* – өтініш, *өтініхат*, *қолдаухат* (Заңтану, 2014); *ходатайство* – өтініхат, *қолдаухат* (Іс жүргізу, 2014). Алайда кейінгі заңнамалық құжаттарда *ходатайство* терминінің баламасы ретінде *өтініхат* термині жиі қолданылады;

- *умысел* – *тиғыл* (16.10.2004, 07.12.2016), *қасақаналық* (БТЖ, 2012). Сонымен қатар *умышленный*, *умышленно* сөздері *қасақана* сөзімен аударылады: *поджог умышленный* – *қасақана өртеу* (09.03.1999), *преступление, совершенное умышленно* – *қасақана жасалған қылмыс* (07.12.2016) (ЗК); *умысел* – *қасақаналық*, *ниет*, *ой* (Заңтану, 2014); *умысел* – *қасақаналық*, *ниет* (Іс жүргізу, 2014); *тиғыл* – *побуждение* (Заңтану, 2014); *тиғыл* – *побуждение*, *намерение* (Іс жүргізу, 2014). Сондықтан *умысел* сөзінің баламасы ретінде *қасақаналық* сөзін қолдану керек сияқты;

- *преступность* – *қылмыс*, *қылмыстылық*, *қылмыскерлік* (ЗК); *экологическая преступность* – *экологиялық қылмыстылық* (07.12.2016); *преступность* – *қылмыскерлік* (23.12.2010); *борьба с преступностью* – *қылмыспен күрес* (07.12.2016) (БТЖ, 2012); *преступность* – *қылмыс*, *қылмыстылық* (Заңтану, 2014), *қылмыстылық*, *қылмыскерлік* (Іс жүргізу, 2014);

«Қазақ сөздігінде» *қылмыстылық* сөзі реестр ретінде берілмеген, ал *қылмыскерлік* сөзіне төмендегіше анықтама берілген. І. Загесім: І. Қастандыкістеп, айыпты болушылық. (*Қазақ сөздігі*, 2013: 865).

- *легитимация* – *заңдастыру* (07.12.2016), *легитимация* (07.12.2016) (БТЖ, 2012);
- *проступок* – *теріс қылық* (1981); *врачебный проступок* – *дәрігер кінәсі*, *дәрігерлік кінә* (27.10.2006), *гражданский проступок* – *азаматтық теріс қылық* (07.12.2016) (БТЖ, 2012);

- *конфликт–жанжал*, *тартыс*, *дау–жанжал* (ЗК); *жанжал*, *тартыс* (24.12.2003), *қақтығыс*, *жанжал* (28.06.2016), *конфликтология* – *конфликтология* (28.06.2016) (БТЖ, 2012); *конфликт* – *қақтығыс*, *дау* (Заңтану, 2014), *жанжал*, *қақтығыс* (Іс жүргізу, 2014);

- *конспирация* – *астыртын әрекет ету*, *құпиялылық* (ЗК); *астыртын әрекет ету* (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Алайда *астыртын* сөзі *негласный* сөзінің баламасы ретінде де (*негласная проверка* – *астыртын тексеріс* (22.04.2008), ал *негласное* сөзі *жасырын* (*негласное следственное действие* – *жасырын тергеу әрекеті* (07.12.2016)) (БТЖ, 2012) сөзімен бекітілген; *конспирация* – *астыртын әрекет ету* (Заңтану, 2014), *тасалану* (Іс жүргізу, 2014). Алайда *конспиратор* сөзін *астыртын әрекет етуші* деп аударсақ, *подпольщик*, *нелегаль* сөздерінің баламасы туралы ойлануға тура келеді.

2. Қазақ тіліндегі бір терминнің орыс тіліндегі екі немесе одан да көп терминнің баламасы ретінде қолданылуы

- *заңдылық* – *легитимность*, *законность*, *закономерность*; *заңсыз* – *незаконный*, *нелегальный*, *неправомерный* (ЗК); *легитимационные знаки* – *заңдастырылған белгілер* (07.12.2016), *легитимная власть* – *заңды өкімет* (25.01.2000), *социалистическая*

законность – социалистік заңдылық (1981); обеспечение законности – заңдылықты қамтамасыз ету (07.12.2016); закономерность – заңдылық (28.06.2016), законность – заңдылық (07.12.2016), действие неправомерное – заңсыз әрекет (1981); незаконное распоряжение – заңсыз жарлық (1981); незаконное лишение свободы – заңсыз бас бостандығынан айыру (07.12.2016); нелегальная миграция – заңсыз миграция (07.12.2016) (БТЖ, 2012); заңдылық – законность, закономерность (Заңтану, 2014; Іс жүргізу, 2014); легитимный – заңды (Іс жүргізу, 2014); заңсыз – незаконный, нелегальный (Заңтану, 2014), заңсыз – незаконный, нелегальный, неправомерный (Іс жүргізу, 2014);

- бедел – авторитет (ЗҚ); бедел – репутация (06.01.1999; 27.10.2006; 07.12.2016) (БТЖ, 2012); бедел – авторитет, репутация (Заңтану, 2014; Іс жүргізу, 2014);

- тергеу – следственная, расследование; доследственная проверка – тергеуге дейінгі тексеріс (22.04.2008), акт расследования – тергеу актісі (11.12.2015), негласное следственное действие – жасырын тергеу әрекеті (07.12.2016), расследование служебное – қызметтік тексеру (08.12.2016) (БТЖ, 2012); тергеу – следственная, следствие, расследование, допрос (Заңтану, 2014); тергеу – следственная, расследование, допрос (Іс жүргізу, 2014). Осыған орай, мысалы, следственное расследование сөз тіркесі тергеулік тергеп-тексеру сөз тіркесімен аударылуға тиіс деп санаймыз;

- жалған – ложный, подложный, мнимый, фиктивный, фальшивый, подделка, лже: фальшивый документ – жалған құжат (ЗҚ); подложный документ – жалған құжат (1981), заведомо ложный – көрінеу жалған (04.03.2003); фальсификация ценных бумаг – жалған бағалы қағаздар жасау (27.10.2006); фиктивная сделка – жалған мәміле (2013); мнимая оборона – жалған қорғаныс (07.12.2016); фальшивый документ – жалған құжат (07.12.2016); фиктивный брак – жалған неке (07.12.2016); лжесвидетель – жалған куәгер (07.12.2016) (БТЖ, 2012); жалған – ложный, мнимый, фиктивный, фальшивый, подделка, лже (Заңтану, 2014; Іс жүргізу, 2014);

- жаза – наказание, взыскание, кара (ЗҚ); взыскание – жаза (14.07.2005); административное наказание – әкімшілік жазалау (07.12.2016); кара – жазалау, жаза (07.12.2016), смертная казнь – өлім жазасы (07.12.2016); взыскание административное – әкімшілік жаза (08.12.2016) (БТЖ, 2012). Сонымен қатар взыскание сөзі экономика саласы мәтіндерінде өндіру сөзімен, өндіріп алу сөз тіркесімен аударылады: взыскание убытков – шығындарды өндіріп алу (06.10.1999); взыскание алиментов – алимент өндіру (2013); взыскание имущественное – мүліктік өндіріп алу (08.12.2016) (БТЖ, 2012); жаза – наказание, кара (Заңтану, 2014); взыскание, кара (Іс жүргізу, 2014);

- тәртіп – дисциплина (ЗҚ); дисциплина – 1. тәртіп; 2. Пән (1981); порядок – тәртіп, рет (1981); процедура – рәсім, тәртіп (06.10.1999), режим – режим, тәртіп (1981); порядок – тәртіп, реттілік (23.12.2010); дисциплинарная комиссия – тәртіптік комиссия (07.12.2016) (БТЖ, 2012); тәртіп – дисциплина, порядок, правила (Заңтану, 2014); порядок, распорядок (Іс жүргізу, 2014);

- жасырын – латентный, негласный, скрытый (ЗҚ); скрытая буква – жасырынба әріп (02.07.2003), латентная – жасырын (1995); негласное следственное действие – жасырын тергеу әрекеті (07.12.2016). Алайда мұндағы скрытый, негласный сөздерінің басқа баламалары да белгілі: безработица скрытая – беймәлім жұмыссыздық (14.07.2005); негласная проверка – астыртын тексеріс (22.04.2008) (БТЖ, 2012); жасырын – латентный, анонимный, негласный, скрытый, тайный (Заңтану, 2014), секрет, скрытый, тайный, конфиденциально по умолчанию (Іс жүргізу, 2014);

- бүлікші – бунтовщик, мятежник (21.12.2005), «бүлік» – бунт (07.12.2016);

вооруженный мятеж – қарулы бүлік (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Сондықтан «мятеж» сөзінің баламасы ретінде «лаң» сөзін ұсынамыз: вооруженный мятеж – қарулы лаң; бүлік – бунт, мятеж (Заңтану, 2014);

- теріс қылық – проступок (1995), превратно (25.01.2000) (БТЖ, 2012); теріс қылық – проступок (Заңтану, 2014), порочащий проступок (Іс жүргізу, 2014);

- айып–начет, вина, штраф(денежный начет – ақшалай айып (1981) (БТЖ, 2012); денежный начет – ақшалай айып; начет удержание – ұстап қалу; начет денежный – мойнына ақша салу (экономика саласына қатысты)); начет – шығынды мойынға салу (Іс жүргізу, 2014); штраф – айып (25.01.2000), айып – вина (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Алайда мұндағы штраф сөзінің баламасы – айыппұл, вина сөзінің баламасы кінә сөздерімен бекітілген: социальная суцность вины – кінәнің әлеуметтік мәні (Заңтану, 2014); административные штрафы – әкімшілік айыппұлдар (14.07.2005); штраф – айыппұл (15.02.2017), вина страхователя–сақтанушының кінәсі (06.10.1999), объективная вина – объективтік кінә (07.12.2016) (БТЖ, 2012). Сонымен қатар кінә, айып сөздері төмендегі терминдік атаулардың құрамында да кездеседі: упрек – кінә тағу (11.12.2014), обвинение – айыптау (07.12.2016), объективное вменение – объективтік айып тағу (07.12.2016) (БТЖ, 2012);

- хабарлама: заведомо ложное сообщение – көрінеу жалған хабарлама (04.03.2003), авизо – хабарлама (27.10.2006), специальное сообщение – арнайы хабарлама (07.12.2016), уведомление – хабардар ету, хабарлама (08.12.2016); письмо-извещение – хабарлама хат (08.12.2016) (БТЖ, 2012); хабарлама – уведомление (Заңтану, 2014), уведомление, извещение, сообщение (Іс жүргізу, 2014).

3. Орыс тіліндегі бір түбірлі немесе бір түбірден тараған терминдердің қазақ тілінде әртүрлі нұсқада қолданылуы

Орыс тіліндегі бір түбірлі немесе бір түбірден тараған сөздер қазақ тіліне заңнамада түрліше аударылып, бекітілген. Мысалы, наркотик–есірткі (1981); наркобизнес–есірткі бизнесі (07.12.2016); наркомания – нашақорлық (07.12.2016); наркоторговля – есірткі саудасы (07.12.2016), алайда нарколог, наркология (07.12.2016) (БТЖ, 2012) сөздері аударылмай алынады. СТС: наркомания – нашақорлық, наркобизнес – есірткі бизнесі, наркотик – есірткі, нарколог, наркология (Заңтану, 2014), наркологическая помощь – наркологиялық көмек, наркотик – есірткі (Іс жүргізу, 2014); конфликт – жанжал, тартыс, дау-жанжал, конфликт – жанжал, тартыс (24.12.2003), қақтығыс, жанжал (28.06.2016), алайда конфликтология – конфликтология (28.06.2016) (БТЖ, 2012).

Келтірілген сәйкессіздіктерге қатысты мысалдарды тағы да тізбектей беруге болады. Алайда бір мақаланың көлемінде оларды түгендеп шығу мүмкін емес. Дегенмен мына мысалға тоқталмауға болмады. Қазіргі кезде жалпы қоғамда кеңінен қолданылатын миграция, иммиграция, эмиграция сөздерінің заңнамадағы қолданысына, бекітілген нұсқаларына және салалық терминологиялық сөздіктердегі аудармасына көңіл аударайық:

- внутренняя миграция – ішкі көші-қон; иммиграционная обсерватория – көшіп кету обсерваториясы; иммиграция – көшіп кету; мигранты – көшіп-қонушылар; миграционная политика – көші-қон саясаты; незаконные иммигранты – заңсыз көшіп кетушілер; нелегальная миграция – заңсыз көші-қон; эмигранты – көшіп кетушілер; эмиграция – көшіп кету (ЗҚ);

- миграция – көші-қон (14.07.2005); миграция денег – ақшаның көшуі (27.10.2006), нелегальная миграция – заңсыз миграция (07.12.2016), трудовая миграция – еңбек көші-

қоны (08.12.2016), миграция населения – халықтың көші-қоны (08.12.2016); иммиграционная квота – көші-қон квотасы (07.12.2016), мигрант – көшіп-қонушы (07.12.2016); незаконные иммигранты – заңсыз көшіп кетушілер (08.12.2016) (БТЖ, 2012);

- внутренняя миграция – ішкі көші-қон; иммиграция – иммиграция; квота иммиграции – көшіп кету квотасы; мигранты – көшіп-қонушылар; миграционная политика – миграциялық саясат; миграция – миграция; миграция населения – халықтың көші-қоны; незаконные иммигранты – заңсыз көшіп кетушілер; эмигранты – көшіп кетушілер; эмиграция – көшіп кету (Заңтану, 2014); закон иммиграционный – иммиграциялық заң; иммигрант – көшіп кетуші, иммиграционный земельный фонд – иммиграциялық жер қоры; иммиграция – көшіп кетушілік; мигрант – мигрант, көшіп-қонушы; миграция – көші-қон, миграционная служба – көші-қон қызметі; реэмигрант – реэмигрант; эмигрант – көшіп кетуші, эмигрант, эмиграция – эмиграция, көшіп кету (Іс жүргізу, 2014).

Сонымен қатар бір ғана сөздің әртүрлі қосымшалар жалғанып немесе жалғанбай аударылып жүрген жайттары да бар. Мысалы, срок гарантийный – кепілдік мерзім (27.12.2006); гарантийный срок – кепілдікті мерзім (07.12.2016); гарантийное письмо – кепіл хат (08.12.2016); гарантийное письмо – кепіл хат (Экономика); письмо гарантийное – кепілхат (08.12.2016), договор гарантийный – кепілді шарт (08.12.2016). Сонымен қатар закладной лист – кепілдік қағаз (1981), закладная – кепілхат, закладные листы – кепіл парақтар (27.10.2006), заклад – қардарлық (11.12.2002), закладные листы – кепіл парақтар (27.10.2006), закладная – кепілхат (27.10.2006) (БТЖ, 2012); закладная – кепілдеме (Экономика, 2014); закладная – закладная, кепілхат (Заңтану, 2014); закладные ценные бумаги – кепілхаттық бағалы қағаздар (Экономика, 2014); гарантийное – кепілді, кепілдік, кепілдікті

Қорытынды

Заң саласы терминдерін қарастыра келе, мынадай жалпы жайттарды бөліп көрсеттік: 1) орыс тіліндегі бір терминнің қазақ тілінде екі немесе одан да көп нұсқада қолданылуы (мұнда қазақ тіліндегі осы нұсқалар орыс тіліндегі басқа терминнің баламасы ретінде де қолданылуы кездеседі); 2) қазақ тіліндегі бір терминнің орыс тіліндегі екі немесе одан да көп терминнің баламасы ретінде қолданылуы (мұнда орыс тіліндегі осы нұсқалар қазақ тіліндегі басқа терминнің баламасы ретінде де қолданылуы кездеседі); 3) орыс тіліндегі бір түбірлі немесе бір түбірден тараған терминдердің қазақ тілінде әртүрлі нұсқада қолданылуы (сонымен қатар бір ғана сөздің әртүрлі қосымшалар жалғанып немесе жалғанбай аударылуы да кездеседі).

Мұндай сәйкессіздіктердің себебін мынадай жайттармен түсіндіруге болады:

- орыс тіліндегі бір терминнің екі немесе одан да көп нұсқадағы баламасының бекітілуіне қағысты жекелеген жайттардың орын алуына (ұсынылған, мақұлданған, тіпті қабылданған, бекітілген терминдерді қайта қарап, қайта бекітуге) бірқатар лингвистикалық және экстралингвистикалық факторлар (мысалы, саласы мамандарының ғылыми тұрғыда негізделген пікірлері, «тілдік қалыптасу факторы»), терминнің семантикалық әлеуеті, шығу төркіні және т.б.) себеп болады;

- заңнамада қолданылатын терминдердің бекітілген терминдермен бірізге түсірілмеуіне заңнамада қолданылған терминдерді өзгертуге болмайды деген уәждің алға тартылуы;

- салалық терминологиялық сөздіктерде қамтылған терминдердің бекітілген терминдер сөздігіндегі баламалармен қатаң түрде сәйкестендірілмеуі.

Осыған байланысты қазіргіқазақ терминологиясының алдында тұрған басты да қажетті міндеттің негізгісі – терминдерді стандарттау. Осы мақсатта терминдерді стандарттайтын белгілі бір құзырлы орган бекітіліп, терминдердіңбаламаларын заңдық тұрғыдан бекітіп, стандарттаукезек күтірмейтін өзекті мәселеге айналып отыр.

Information about the author:

Sarsen Kulmanov – candidate of Philological Sciences, Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics, E-mail: k.k.sarsen@mail.ru.

ӘДЕБИЕТТЕР

Қазақстан Республикасы Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. –Астана, Ақорда, 2012 жылғы 14 желтоқсан

Юсупов К. (2011) Ресми мәтіндер аудармасы: сипаты мен ерекшелігі. –Астана: Фолиант. – 304 б.

Cotterill J. (2002) *Language in the Legal Process*/ Ed. by J. Cotterill. NY: Palgrave/Macmillan UK. – 276 p.

Gibbons John. (1999).*Law and Language //Annual Review of Applied Linguistics. № 19. – PP. 156-173.*

EalyS. (1981) *Communication,SpeechandPolitics*[Text]/S.Ealy.C.:UniversityPressofAmerica., – 244 p.

Graber D.A. (1981) .*PoliticalLanguageinNimmoandSanders//Handbookof*. BeverlyHills:Sage.–348 p.

Hacker K.L. (2015) *Political Linguistic Discourse Analysis // The Theoryand... In: Voprosy kognitivnoi lingvistiki [Issue sof Cognitive Linguistics]. – PP. 75-83.*

Nizgulov T.S. (2012) *Appearance and Main Features of English Legal Language // Materials of the II International research and practice conference: Munich, December 18–19th, 2012. Munich V. 2.–PP. 114-125.*

Northcott Jill, Brown, Gillian. (2006) *Legal Translator Training: Partnership between teachers of English for legal purposes and legal specialists. English for Specific Purposes. 25/3: –PP. 358-375.*

Cao Deborah. (2007) *Translating Law. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters Ltd. – PP. 221-229.*

Sarcevic S.: *New Approach to Legal Translation. KLUWER Law International, The Hague. London. Boston, 1997. – 308 p.*

Wiesflog W.E. (1987) *Problems of Legal Translation// Swiss Reports presented at the XIIth International Congress of Comparative Law. Zurich: Schulthess. – P.P. 179-218.*

Sandrini Peter. (2009) *Comparative Analysis of Legal Terms: Equivalence Revisited. University of Innsbruck, Austria. – 10 p.*

Tiersma P.M. (2010)*The Origins of Legal Language. – Loyola-LA. – 25 p.*

Hough John N. (1953) *Scientific terminology. NY. – 231 p.*

Riggs Fred. (1993) *Social Science Terminology: Basic Problems and Proposed Solutions // Terminology: applications in interdisciplinary communication/ edited by Helmi B/ Sonneveld, Kurt L. Loening. Amsterdam/ Philadelphia. –PP. 195-222.*

Hoffman L. (1982) *Terminology and LSP / L. Hoffman II Infotem: Series 7. –P. 391-402.*

Haugen E. (1950) The Analysis of Linguistic Borrowing / E. Haugen // Language, , Val. 26. – №21.–P. 201-231.

Баландина Л.А., Кураченко Г.Ф. (2011) Язык дипломатии: традиции и современность // Язык и право: актуальные проблемы взаимодействия. Материалы Международной научно-практической Интернет- конференции. – Ростов-на-Дону: Ростовское книжное издательство. – С.105-117.

Борисенко И.И., Евтушенко Л.И. (2001) Английский язык в международных документах (право, торговля, дипломатия): Учеб. пособие. – К.: Логос. – 480 с.

Ашинова К.А. (2006) Қазақ және ағылшын тілдеріндегі дипломатиялық терминдердің жасалымы. Дисс. канд. филол.н. – Алматы. – 131 б.

Нугманова А.Д. (2018) Дипломатиялық терминдердің қазақ тілінде қалыптасуы // Абылай хан атындағы ҚазХК және ӘТУ Хабаршысы. «Филология ғылымдары» сериясы. 4 (51). ISSN 2411-8745. – 26-33-беттер.

Исмалова Ф. (2020) Саяси-дипломатиялық тілдің лингвистикалық, когнитивтік-прагматикалық аспектіде талдану үлгісі // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. Хабаршы. «Филология ғылымдары» сериясы. – Алматы, №1(71). – 184-189-беттер.

Заңнамадағы қолданысы – <http://adilet.zan.kz/rus>

БТЖ – Бекітілген терминдер жинағы. 1971-2011 жылдар аралығында Қазақстан Республикасы Үкіметінің жанындағы Мемлекеттік терминология комиссиясы мәжілістерінде бекітілген терминдер жинағы / Жалпы редакциясын басқарған Ш. Құрманбайұлы. Құрастырушылар: С. Сәлемов, Г. Азанбаева. Астана, 2012 жыл. – 384 бет.

Заңтану – Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік (заңтану) (2014) / Жалпы ред. басқ. М.Б.Қасымбеков, жобаның ғыл. жетекшісі А.Қ. Құсайынов. 29-том. – Алматы: «ҚАЗАқпарат» баспа корпорациясы. – 532 б.

Іс жүргізу – Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік (іс жүргізу және мұрағат ісі) (2014) Жалпы ред. басқ. М.Б. Қасымбеков, жобаның ғыл. жетекшісі А.Қ. Құсайынов. 28-том. – Алматы: «ҚАЗАқпарат» баспа корпорациясы. – 512 б.

Қазақ сөздігі (Қазақ тілінің біртұмдық үлкен түсіндірме сөздігі) (2013) / Құраст.: Н.Уәли, Ш.Құрманбайұлы, М.Малбақов, Р.Шойбеков және т.б. – Алматы: «Дәуір» баспасы. – 1488 бет.

Экономика – Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік (экономика және қаржы). (2014) Жалпы ред. басқ. М.Б. Қасымбеков, жобаның ғыл. жетекшісі А.Қ. Құсайынов. 29-том. – Алматы: «ҚАЗАқпарат» баспа корпорациясы. – 544 б.

REFERENCES

Ashinova K.A. (2006) Kazakh zhane agylshyn tilderindegi diplomatialyh terminderdin zhasalymy. Diss. kand. filol.n. –Almaty. – 131 b. (in Kazakh)

Balandina L.A., Kurashenkova G.F. (2001) Iazik diplomatii: traditaii i sobremennost // Iazik i pravo: aktualnee problem bzaimodeistbia. Materialy Mezhdunarodnoi naushno-praktisheskoi Internet-konferentsii. –Rostov-na-Donu: Rostovskoe knizhnoe izdatelstbo, –SS. 105-117. (in Russian)

Borisenko I.I., Evtushenko L.I. (2001) Angliiskii iazik b mezhdunarodnyh dokumentah (pravo, torgoblia, diplomatia): Ucheb. posobie. – K.: Logos. – 480 s. (in Russian)

BTZh – Bekitilgen terminder zhinagy. 1971-2011 zhyldar aralygynda Kazakhstan Respublikasy Ukimetinín zhanýndagy Memlekettik terminologia komissiasy mazhilisterinde bekitken terminder zhinagy / Zhalpy redaksiyasyn bashargan Sh. Khurmanbaiuly. Hurastyrushylar: S. Salemov, G. Azanbaeva. – Astana, 2012 zhyl. – **384 bet** (in Kazakh, in Russian)

Cao Deborah. (2007) *Translating Law*. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters Ltd. – PP. 221-229.

Cotterill J. (2002) *Language in the Legal Process* / Ed. by J. Cotterill. NY: Palgrave/Macmillan UK. – 276 p.

Ealy S. (2014) *Communication, Speech and Politics* [Text] / S. Ealy. C.: University Press of America, 1981. – 244 p.

Ekonomika – Kazakhsha-oryssha, oryssha-kazakhsha terminologialyh sozdik (ekonomika zhane harzhy) / Zhalpy red. bash. M.B. Kasymbekov, zhobonyn gyl. zhetekshisi A.K. Kusaiynov. 28-tom. – Almaty: «KAZAHPARAT» baspasy. – 544 b. (in Kazakh, in Russian)

Gibbons John. (1999) *Law and Language* // *Annual Review of Applied Linguistics*. № 19. – PP. 156-173.

Graber D.A. (1981) *Political Language in Nimmo and Sanders* // *Handbook of Beverly Hills*: Sage. – 348 p.

Hacker K.L. (2015) *Political Linguistic Discourse Analysis* // *The Theory and... In: Voprosy kognitivnoi lingvistiki* [Issues of Cognitive Linguistics]. – PP. 75-83.

Haugen E. (1950) *The Analysis of Linguistic Borrowing* / E. Haugen // *Language*, Val. 26, № 21. – P. 201-231.

Hoffman L. (1982) *Terminology and LSP* / L. Hoffman II Infotem: Series 7. – P. 391-402.

Hough John N. (1953) *Scientific terminology*. NY. – 231 p.

Is zhurgizu – Kazakhsha-oryssha, oryssha-kazakhsha terminologialyh sozdik (is zhurgizu zhane muragat isi) / Zhalpy red. bash. M.B. Kasymbekov, zhobonyn gyl. zhetekshisi A.K. Kusaiynov. 28-tom. – Almaty: «KAZ AHPARAT» baspasy, 2014. – 512 b. (in Kazakh, in Russian)

Ismailova F. (2020) *Saiasi-diplomatialyh tildin lingbistikalyh, kognitibtik-pragmatikalyh aspektide taldanu ulgisi* // *Abai atyndagy Kazakh ulttyh pedagogikalyn unibersiteti. Habarshy. «Filologia gylymdary» seriasy*. – Almaty, №1(71). – 184-189-better. (in Kazakh)

Kazakh sozdigi – Kazakh sozdigi (Kazakh tilinin birtomdyh ulken tusindirme sozdigi) / Hurast.: N.Uali, Sh. Khurmanbaiuly, M. Malbahov, R. Shoibekov zhane t.b. – Almaty: «Dauir» baspasy, 2013. – 1488 bet. (in Kazakh)

Kazakhstan Respublikasy Prezidenti – Elbasy N.A. Nazarbaev «Kazakhstan-2050» *Strategiasy: halyptashan memleketin zhana saiasi bagyty» atty Kazakhstan halhyna Zholdauy*. – Astana, Ahordo, 2012 zhylgy 14 zheltohsan (in Kazakh)

Nizgulov T.S. (2012) *Appearance and Main Features of English Legal Language* // *Materials of the II International research and practice conference: Munich, December 18–19th, Munich 2012*. V. 2. – PP. 114-125.

Northcott Jill, Brown, Gillian. (2006) *Legal Translator Training: Partnership between teachers of English for legal purposes and legal specialists*. *English for Specific Purposes*. 25/3: – PP. 358-375.

Nugmanova A.D. (2018) *Diplomatialyh terminderdin Kazakh tilinde qalyptasuy* // *Abylai han atyndagy HAZHH zhane ATU Habarshysy. «Filologia gylymdary» seriasy*. 4 (51). ISSN 2411-8745. – 26-33-bb. (in Kazakh)

Riggs Fred (1993) *Social Science Terminology: Basic Problems and Proposed Solutions* //

Terminology: applications in interdisciplinary communication/ edited by Helmi B/ Sonneveld, Kurt L. Loening. Amsterdam/ Philadelphia, – PP. 195-222.

Sandrini Peter (2009) Comparative Analysis of Legal Terms: Equivalence Revisited. University of Innsbruck, Austria. – 10 p.

Sarcevic S. (1997) New Approach to Legal Translation. KLUWER Law International, The Hague. London. Boston. – 308 p.

Tiersma P.M. (2010) The Origins of Legal Language. – Loyola-LA. – 25 p.

Wiesflog W.E. (2011) Problems of Legal Translation// Swiss Reports presented at the XIIth International Congress of Comparative Law//1987. Zurich: Schulthess. – P.P. 179-218. Ysupov K. Resmi matinder audarmasy: sipary men ereksheligi. – Astana: Foliant. – 304 b. (in Kazakh)

Zahtanu – Kazakhsha-oryssha, oryssha-kazakhsha terminologialyh sozdik (zahtanu) / Zhalpy red. bash. M.B.Kasymbekov, zhobonyn gyl. zhetekshisi A.K.Kusaiynov. 28-tom.– Almaty: «KAZhparat» baspasy, 2014. – 532 b. (in Kazakh, in Russian)

Zannamalyh qoldanysy – <http://adilet.zan.kz/rus> (in Kazakh, in Russian)